

Ali sem res umrl?

(Spisal Kancijan.)

Ob robu hriba je srečal trudni večer mlado noč in s sanjavim pogledom, kakor ljubimec v ljubimko, je pogledal v nje črne oči.

Ta pogled je bil pozdrav svidenja in pozdrav ločitve ob enem.

Večer je odplul v hrib kakor lahen veter in se izgubil med temnimi smrekami in osivelimi hrasti, bogvedi kam. Noč pa je hitela kakor meglica naprej v — vas.

Iz naročja so ji kipele sanje na levo, na desno . . . kroginkrog.

Naša koča je najbližja hribu. Komaj vidno so se zamajale mladoletne cibare, kakor da so začutile sanje, ki so dihale mimo njih skozi okno v sobo — k meni . . .

1.

Hitra, lokava bolezen je zastrupila zadnjo kapljico moje krvi, zamorila zadnjo mrvico moči v mojih žilah. Okrog postelje je zvenela preplašena, sočutna govorica in odmevala mi je v duši kakor klepanje smrtnih kose. Gotovo! Kosa je zapela. Dva . . . tri vzdihne. Mir s teboj, telo! — — —

Na desni strani je nekaj zašumelo in za-blestelo — angel. Angel? Koliko nedolžnih večerov sem se pogovarjal ž njim v otroški molitvi kakor z dobrim znancem; koliko sem slišal o njem, a videl ga nisem nikoli, in vendar sem v njem takoj spoznal svojega angela variha.

Marsikdaj sem v mračnih hipih zahrepenel po tem nebeškem obličju, po tej roki s kelihom tolažbe, a v tem trenutku sem se ga nenavadno zbal.

Za menoj je ležala moja preteklost: Zapuščena trata, gosto prekrižana s stezami in stezicami, na vsaki vihri banderce z geslom: „Za veseljem!“

Pred menoj se je širila prihodnost, kakor nepregledna megljena pokrajina. Ali je morje, v katero se pogreznem za vselej? Ali je

močvirje, ki je bom moral prebroditi, predno pridem do gaja večne Pomladi? Rad bi vedel, kaj naj poklonim rajskemu vratarju, da mi ne zabrani vhoda.

V megleni negotovosti je šinila vame angelova navzočnost žarek tolažbe. Razkril sem mu željo.

Sveti mir obličja se mu je prelil v napol prijazno, napol resno vprašanje:

„Ali si pridno prebiral sveto pismo?“

Zopet hipen trepet . . .

„Sem!“

„Kaj kličejo vsi listi in vse strani od prvega poglavja ‚Geneze‘ do zadnjega poglavja evangelistovega ‚Skrivnega razodetja‘?“

V zadregi sem na tihem ponovil besedico: kaj.

V nebeščanovih očeh je zasijala usmiljenost, kakršne doslej še nisem videl. Pri tej usmiljenosti so se odpočile moje misli, kakor da so že rešile vprašanje, in duša je udano, proseče strmela v angela.

Umel me je. „Ljubezen kličejo vsi listi“, je odgovoril sam in izrekel besedo „ljubezen“ z jasnim, močnim naglasom. Tako govori le tisti, ki pozna važnost in vzvišenost ljubezni.

„Kaj je ljubezen?“ sem vprašal s prirojeno radovednostjo (svet bi rekel ukaželnostjo).

Krilatec se je lahko nasmehnil, najbrže moji nevednosti.

„Izraziti ljubezen se pravi: pronikniti skrivnost vseh skrivnostij: Sveto Trojico. Ljubezen je ljubezen!“

„Idem per idem . . .“ sem podvomil.

„Ljubezen je ljubezen“, je vnovič zatrdil, „zanjo ni nobene opredelbe. Če jo hočeš vsaj nekoliko spoznati, streži nje hrepenenju!“

Z graciozno lahkoto je dvignil roko v znamenje odhoda. To sem zapazil le tako

mimogredé. Vso mojo skrb so prevzele zadnje angelove besede.

Hrepenenju? O, v meni je vedno plamtelo hrepenenje. No, včasih je malce zadremalo, pa se je vzbudilo še z večjo silo. I danes hrepenim v trojnem hrepenenju po dragih krajih: po vasi, po hribu, po kapelici. Na teh krajih sem marsikdaj čutil nekaj skrivnostnega, neizrazljivega . . . ljubezen? Morebiti jo najdem in jo radosten poklonim Večnemu pred sodni stol.

Nekako domače sem zaprosil dušnega variha: „Zlati angel moj! Dovolj mi nekaj časkov! Rad bi ustregel tebi in svojemu hrepenenju.“ Skrivna moč me je približala k njemu, tako da sem se dotaknil njegovih lahno se zibajočih, prelestnih kril.

In zopet mu je zasijala v očeh dobrodušnost, res, skrajnja potrpežljivost. Zganil je z glavo in izginil.

2.

Baš sem se dvignil nad vaše kočje, ko je zapel mrtvaški zvon z visokim, žalujočim glasom.

Bliskoma so pustile klepetave ženice oprava in v prisiljenem strahu so sipale besede s praga na prag.

„Kdo? — — — Nisem dobro slišala! — Kdo, praviš?“

„Jelšanov, no!“

„Ni mogoče! Skoda mladega življenja!“

„Oh, saj pravim: škoda! Žalostna mati!“

Stopile so druga k drugi (najsilnejša se je spotaknila ob prag) ter naštevale lepe lastnosti, ki sem jih kazal ob vsaki priliki toliko . . . toliko . . . toliko, da se ne more povedati. In vendar so jih povedale. Pravile so o mojem blagem srcu, ki so je tako poznale, kakor jaz njih resnicoljubnost. Pač bi bil vesel teh ženic, da niso nekdanj ravno nasprotno govorile.

Jeden up je ugasnil. Na vasi je ni! Ko bi tudi bila, te klepetave ženice bi gotovo prepodile mojo boječo ljubezen.

3.

Na travniku, med hribom in vasjo je tekkel sosedov sinček za metuljčkom, pav-

linčkom. Nacek je bil moj najljubši otrok v vasi. (Bil sem njegov obljubljeni birmski boter). V modrih očeh mu je včasih trenutoma nekaj zažarelo; najbrže sta se v njih poljubili nedolžnost in radost.

Taka krasna očesca je imel tudi pavlinček na robu baržunastih kril. In še celo štiri, kakor ga je z veseljem opazil Nacek, ko je obsedel metuljček na gostoljubni kresnici. Na krilih se je izpreminjala barva v barvo: rdeča v rjavo, rjava v modro . . . vse . . . vse, kolikor jih je sploh poznal. Naša Marica — je pomislil deček — ima s podobno svilo obrobljeno jopico, zimsko jopico. Sedaj je poletje. Malce je pozabil, kakšen je pravzaprav tisti rob, a toliko ve: tako bisernosvetal kakor pavlinčkova krila ni!

Počasi, po prstih, s klobukom v iztegnjeni roki se je bližal zaželeni stvarci. Pa starikave travice so v pritajenem šumenju opozorile metuljčka, naj zbeži.

Metuljček je zletel in se porogljivo premetaval v zraku . . . Nacek je gledal za njim do zadnje črne pikice.

Šele sedaj mu je zašumelo v ušesih zvenenje mrtvaškega zvonca. To se pravi, slišal je že preje, a ves zamaknjen v pavlinčka se tega ni zavedal. Prvi hip je z zvoncem vred ponavljal smrtni pozdrav: „z Bo-gom . . . z Bo-gom!“ Babica mu je pravila, da tako spremlja zvon dušo „iz tega kraja v drugi kraj.“ Zatem je utrgal kresnico, na kateri je sedel metuljček.

„Pekel, vice, nebesa . . . pek, vice nebesa . . .“ je venomer ugibal in pazno iztikal iz cvetke list za listom.

„Vice!“ je naznanil zadnji list. —

Nacek je zmečkal v roki obtrgano kresnico. Ustnice so se stisnile v izraz nezadovoljnosti. Spomnil se je — seveda bolj nejasno — bolnega botra. Morda je zvon njemu pel: z Bogom? Vendar ta misel ni bilo posebno težka: Boter je zaspal, pa se vzbudi, pa se popeljeva k birmi . . . Otročja misel, pa bi lahko osramotila marsikoga v zrelih letih.

Deček je hitel nazaj v vas, jaz pa naprej.

4.

Nasproti mi je pridehtel vonj smrek, ki stražijo na vznožju hrib z vsem njegovim krasom in bogastvom.

Senčni gaj v zelenem naročju hriba — moj nezabni prijatelj!

Prijatelj? Da!

Pravi prijatelj je živ zaklad. In to si ti!

Le brezčutna vsakdanjost more reči, da v tebi ni zakladov; le pol slepa kratkovidnost ne pozna tvojega bogatega življenja.

Kadar začutiš prve pomladne dihe, od radosti vzkipiš: svet pravi, da brstiš. V gorkih majevih objemih ti vzklijejo smehljaji: svet misli, da cveteš. Včasih prideje od vzhoda temna tožnost, od zahoda se pripodi mrzel veter, nad tvojimi vrhovi se zlijeta v rahel, belkast pajčolan: tedaj rekó, da se sklanja k tebi zima.

Kadar vró silna čustva v ljudskem srcu, primerjajo je valovitemu studencu... Zakaj pa bi ta-le kipeči griček, iz katerega teče neprestani vir, zakaj bi to ne bile grudi, iz katerih izvira večna pesem: veličastna v ranih solnčnih žarkih, čarobna v tihih večerih, a povsodi najzvestejša slika tega hriba? — Sedaj raste, sedaj pada, kakor grički in dolinice, mimo katerih in po katerih se vije. Včasih je drobno penasta, mirna, kakor breze gori na robu; včasih se podé po njej valčki, v podobnih valovih ziblje vihar vrhove tvojih dreves.

V tem viru — oprosti! — v tej pesmi je naslikano tudi moje življenje.

Ko sem te zadnjikrat, dragi hrib, obiskal v svojem telesu, še nisem tega jasno gledal...

Kakor rubinovi stebri so žareli hrasti v zarji. Na vseh vrhovih in vršičkih je šumela jutranja molitev. Z vej so poletavale tice — tvoje misli. Hitele so gori k cerkvici, obsedele na zvoniku, pele in pele, kakor bi izlivale v sveti hram tisto jutranjo molitev.

Jaz sem legel na tvoje mahovite grudi. Tisoč in tisoč biserov je lesketalo na njih in drug za drugim se je raztopil, kamor je dahnila toplota mojega telesa.

Za bisere sem dal zdravje. Bridka zamenal!

Odslej sem te le v mislih obiskaval. A tudi ti si zvesto mislil name. Saj so me vsak dan pozdravljale tvoje tice tam med drevjem, pred našo kočo. Le tiste zoprne sove, ki je pela zadnje noči na vrtu, vem, te nisi poslal ti... Samovoljno je ubežala, ko si spal. Res sem se bal poroke s smrtjo in težko sem izdihnil tisti: „da.“ A ko bi prišlo še enkrat do tega, bi tako lahko klical: da, da, da!

Duša, ločena od telesa je prosta, kakor iskra izkresana iz kremenca. Živi le zase, streže le svojemu hrepenenju...

Nad hribom plava, gleda. išče. —

5.

Po poti, ki vodi kroginkrog hriba, je stopalo gosposko dekle. Kostanjevi lasje so bili spleteni v visoko polžasto frizuro, klasično čelo z lahno potezo v sredi, ovalno, zgorej živo zardelo lice, velike oči z omamnim pogledom.

Oblečena je bila v svetlordeče krilo, na razcvetelih grudih se je ob vsakem koraku zazibala zlata verižica, v desnici je držala solnčnik, z levico se je igrala po njegovi elegantni, srebrni kljukici.

Od trenutka do trenutka se je ozrla po strani, kjer se je pomikala nje senca v povečanih, a precej pravilnih oblikah. Še celo vitke sence je bila vesela, pa naj bi ne bila ponosna na svoj vilin stas?

Počasi se je sklonila ob potu, kjer je rastlo navadno zelenje: detelja, pripotec, regrat, kopriva.

Iz srca ji je privrela pesem:

Fantje so pridirjali
s štirimi kolesci,
vzeli so mi rožico
s štirimi peresci.
Fante pa so sapice
potoma napadle,
štirilisto rožico
z voza jim ukradle.
Sapice, ve, sapice,
kam ste srečo nesle,
kam ste mojo dražestno
deteljico stresle?...

Prsti so pozorno tekali med zelenjem. Sama triperesna deteljica!...

Z nevoljo je prasnila po zelenju, kolikor je je mogla doseči. Skeleča kopriva se je maščevala nad tako predrznostjo.

Dekle je vzdihnilo s pridruženim glasom...

Na tem sem spoznal svojo nekdanjo — ljubezen. Približal sem se ji zavrt v megleno, srebrno tančico prav kakor duh.

„Resedica! (Tako sem jo nekdanj krstil.) Ali iščeš sreče zame, ali zase?“

Nobene besede, nobenega pogleda.

„Če je iščeš zase, slušaj mene! če pa zame: pojdi z menoj!“

Krenila je s pota na livado. Iz rožic so vstajali spomini in dnevi, ki sem jih posvetil njej, samo njej. „Resedica“ si je zakrila obraz s solnčnikom. Moj klic se ji je zdel kakor klic iz groba.

Resedica! Vse življenje, ki sem je daroval tebi, je bila zmota, silna zmota. Ti nisi prava ljubezen. Prava ljubezen je večna, a ti si se mi smehljala le do groba. Mislila si, da živi v meni le srce, drugega nič; do duše nisi nikdar prisvetila s svojo gorkoto.

Ne! Jaz nisem bil tvoj — tvoj je bil le tisti, ki leži tam pod hribom, pod nizkim krovom na mrtvaškem odru. Tisti! Jaz ne!

Po kaj bežiš pred menoj? Časi, ko smo se lovili, so minuli. Ulovili smo se sicer pozno — a žalibog! prerano...

6.

V hrepenenju sem poletel doli na vas pred Lurško znamenje.

Vselej je gorela pred Marijinim kipom plosrebrna lučca, le tedaj je spala črno spanje. Tema v znamenju, tema v moji duši, tema povsod...

S košate jablane, ki objema znamenje od vseh strani, je pal nezrel sad...

Na vencu, visečem nad Brezmadežno, se je pojavil sijaj, kakor gloriola izveličanih duhov. Iz sijaja mi je govoril skrivnostni glas:

„Glej! Kakor to jabolko z jablane je pala tvoja duša z drevesa življenja...“

„Z drevesa življenja? Večnega?“ sem preplašen vzkliknil.

„Večna sreča ti je ugasnila, kakor ta le večna lučca.“

— Gloriola nad vencem se je vidno razširila. V njej se je zazrcalila moja duša kakor grozdek iz samih črnih jagod — iz samih težkih mislij.

„Pred kratkim časom se je mudil na tem kraju tvoj angel. Z dolgim, žalostnim pogledom je gledal v obličje prečiste Device in v globokem vzdihu je ugasnil večni plamen. A ti?“...

„Ljubezen sem iskal.“ Izkušal sem poudariti besedo „ljubezen“ s tako važnostjo, kakor preje moj skrbni angel, pa se mi ni posrečilo...

„Nesrečnež! Nevednež! Kdaj si še slišal: Hitite na vzhod in iščite ljubezni; jadrajte na zahod in našli boste ljubezen? Ta sveti ogenj plamti v nesmrtni duši, ki hrepeni po večnem in prezira vse minljivo...“

Molk in mir! Le jaz in moj kes sva žalovala...

Na nebo so prihiteli oblaki kakor ovčice na pašo. Ah! v neznano večnost moram... sam, sam, brez vodnika, brez ljubezni...

Nad vasjo, prav iznad naše koče se je dvignila v višave krotka golobica in prodirala oblaček za oblačkom...

V istem času je slonela ob mojem truplu — mati. Med koščenimi prsti ji je zvenel rožni venec, blagoslovljen na svetih Višarjih, ustna so prosila vdano... ponižno: Večna luč naj mu sveti!

Molitev ponižnega človeka prodira — oblake.

Tista golobica je bila molitev moje matere. Spel sem zanjo mimo razgrinjajočih se oblakov kvišku... više in više — do rajskih vrat. Pred golobico so se odprla, za menoj so se zaprla...

Daleč v oblakih je nekaj zagrmelo. Zazdelo se mi je, da je odmev božje sodbe. Stresel sem se in pol nezavesten sem zaklical:

„Ali sem res umrl?“

Spričo silnega strahu in lastnega klica sem se predramil — iz sanj... Ko sem bil zadremal je imel veliki kazalec na stenski uri še deset minut pota do pete ure; ko sem se vzbudil, še štiri.

Kaj vse človek včasih doživi v šestih minutah...

* * *

Na steni, tik moje postelje, visi slika angela variha. Po ozki, trhli brvici stopa dete, pod brvico se podé togotni valčki, na bregu, v zavetju nizkega grmiča, dehti vijolica. Dete se ji smeje v sladkem upu... Nad nevarnim prizorom počiva angel.

I jaz sem se nasmehnil: Brvice mojega življenja še ni podrla smrt. Še me čaka

večna sreča na onem vzvišenem kraju... Krog mene divjajo jezni valovi, a nad menoj se razprostirajo skrbna krila božje ljubezni.

Ali včasih me vznemirja v spominu tisti sen o smrti. A ne takrat, ko ostavljajo prijatelji mojo sobo, kakor pogrebci gomilo žalosti, tihote in samote. O, takrat — nikdar! Le kadar zavlada v duši hladnost in praznost, zatrepeta mi na ustnih boječe vprašanje: Ali sem res umrl?

Lužarji.

(Slika. — Spisal I. S.)

Veter je zavel, visoki, košati vrhovi mogočnih hrastov so se zganili, nad gorsko kočo je zašumelo listje staremu Lužarju znano pesem. Po drevju so se podile srake od veje do veje, pomajale na vsaki nekolikokrat s svojim dolгим repom in kričale. Starec je vse z veseljem poslušal in opazoval...

Visoko vrh gorskega grebena je bila koča, v kateri so že od davnih dnij prebivali Lužarji. Ljudje so rekli zato: pri Lužarjih. Najbližja vas je bila precej niže; koča je bila torej na samoti, na gorski samoti, a ni bilo niti pusto, niti preveč samotno na Lužarjih. Mimo je peljala ozka gorska pot na obeh straneh, zarastla z živo mejo, iz katere so se dvigali visoko v zrak mogočni hrasti, vedno zelene smreke, široke črešnje. Drenovje, leščevje in drugo grmovje je bilo prepleteno s srobrotom, da je bila živa meja skoro neprodorna. Po tej gorski poti ni hodilo kdove koliko ljudij; hodili so po njej največ Lužarji, goveda in drobnica, kadar jo je čednik zagnal na daljnji Jelenji Vrh; poleg tega pa je hodil tu tudi Lužarjev racman s svojo družino, ko je racal od luže do luže. Živa meja pa je bila tudi najboljša ograja Lužarjevim trem njivam in malemu vrtu, ki se je bil razrastel okoli hiše. Tako

je bilo torej pri Lužarjih, ali to so bili Lužarji, kakor so ljudje v ne več znani dobi nazvali ta kraj zaradi obilice luž, ki so stale ob ozki poti in bile prebivališče neštetim žabam. Vsak večer so ti „lužarji“ z zamolklim glasom vpili po znanem načinu, da se je čulo celo doli v bližnjo vas. Le ob največji suši so izginili ti prebivavci, da so se potem ob prvem deževju zopet oglasili s svojim zborom. Nad tem gorskim gnezdrom so krožile dan za dnem jate tic; visoka drevesa okrog Lužarjeve koče so jim bila priljubljeno prenočišče. Na košatih hrastovih vrhovih so gnezdile vrane, tropi kavk so vselej počivali nekaj časa tu, kadarkoli jih je pripeljala pot mimo. Celo kragulji niso bili redki, bali se niso niti starega Lužarja samega niti njegovega ropotca, katerega je postavil Lužar, da bi tako zavaroval mnogoštevilno domačo perutnino pred požeruhi. Raztrgana streha Lužarjeve koče je dajala prijazno zavetišče in prenočišče vrabcem, ki so kričali po strehi kaj predrzno, kakor da opevajo hišno siromaštvo ali proslavljajo njeno gostoljubnost, katero so pa pogosto na njivah prav nehvaležno plačevali. Koča sama ni bila nič posebnega; bila je lesena, skrita med drevjem, in poleg nje je stalo še dvojje majhnih hišnih poslopij.